

Raadsinformatiebulletin

Valkenburg, 10 januari 2019

Onderwerp: Krijtland, het beschermen waard? Informatiebericht voor de colleges/gemeenteraden van Maastricht en Heuvelland

Registratienummer: 19.03

Geachte leden van de Raad,

Middels dit informatiebericht ontvangt u informatie over de stand van zaken in het Unesco dossier. Voor een aantal van u zal dit de eerste keer zijn dat u hierover informatie ontvangt, vandaar dat in dit informatiebericht ook de historie is opgenomen, alsook de wijze hoe dit bestuurlijk is opgepakt.

1. Terugblik

De gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem en Vaals zijn in 2017 gestart met een zoektocht naar toerisme als mogelijk strategisch samenwerkingsthema. Tijdens deze zoektocht hebben zij mevrouw Niewierra, directeur van Stichting VVV Zuid-Limburg gevraagd om haar visie hierop te geven en om aan te geven waar zij kansen ziet voor de regio.

Mw. Niewierra heeft, als directeur van de VVV Limburg en lid van diverse Europese samenwerkingsverbanden, kennis genomen van de kansen die de status van UNESCO werelderfgoed een stad of regio kan bieden.

Op 4 januari 2018 hebben de wethouders toerisme van de gemeenten Gulpen-Wittem, Eijsden-Margraten en Vaals in aanwezigheid van Provincie Limburg en VVV Zuid-Limburg via een persconferentie kenbaar gemaakt dat zij (de kansen tot) het verkrijgen van de UNESCO status verder willen verkennen, samen met minimaal de gemeenten Valkenburg aan de Geul en Meerssen.

Op 19 maart 2018 heeft een inspiratiemiddag plaatsgevonden in Wijngoed St. Martinus in Vijlen in aanwezigheid van een bestuurlijke afvaardiging van de gemeenten Eijsden-Margraten, Gulpen-Wittem, Meerssen, Vaals en Valkenburg aan de Geul evenals de Universiteit Maastricht, VVV Zuid-Limburg en diverse deskundigen uit het veld van cultuur en natuur¹.

Tijdens deze bijeenkomst is kennis genomen van ervaringen en adviezen van deze deskundigen, zoals:

- Er zijn kansen voor Zuid-Limburg als er in nauwe samenwerking (liefst internationaal) en via gerichte lobby een krachtig thema naar voren wordt gebracht;
- Probeer vooral een “beweging” tot stand te brengen;

¹ Deskundigen:

- Hans Broekmeulen: consultant en in Nederland een deskundige op het vlak van UNESCO. Hij begeleidde diverse nationale en internationale UNESCO bestemmingen.
- Johan van den Bosch: projectleider UNESCO van het Nationaal Park Hoge Kempen in Belgisch Limburg. Deze regio zit nu in de laatste fase van het proces om de UNESCO status te verkrijgen. Johan van den Bosch begeleidde de kandidatuur van UNESCO vanaf de start tot heden
- Dr. Bart Zwegers: universitair docent aan de Universiteit Maastricht en gepromoveerd op het thema UNESCO. Hij heeft uitleg gegeven over de procesgang binnen Nederland rond UNESCO.

- Een kandidatuur is meer succesvol als er een internationale indiening plaatsvindt, dus met de burens in België en/of Duitsland en een thema wordt gekozen waarbij het cultuurlandschap leidend is.

Naar aanleiding van deze inspiratiesessie is door de aanwezige bestuurlijke afvaardiging van de gemeenten besloten om een vervolgbijeenkomst in de vorm van een brainstorm te organiseren met deskundigen om te brainstormen over datgene waarin (een deel van Zuid-Limburg) van Outstanding Universal Value is. Deze bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 8 mei 2018.

Deze brainstorm leidde tot de unanieme conclusie dat het zuidelijk deel van Zuid-Limburg (en het aangrenzende gebied in de euregio), mogelijk van Outstanding Universal Value is ten aanzien van het thema 'Mergelland' (voortvloeiend uit de geologische periode van het Krijt). Een samenwerking met Duitsland en België op basis van dit thema zou wellicht kunnen leiden tot een unieke nominatie omdat drie landen betrokken zouden worden.

Op 12 juni jl. heeft vervolgens een inspiratiereis plaatsgevonden door de colleges van de gemeenten Maastricht en Heuvelland naar het Nationaal Park Hoge Kempen in Belgisch Limburg. Tijdens deze dag hebben de projectleider Nationaal park Hoge Kempen, de burgemeester van Lanaken en de burgemeester van Genk op inspirerende wijze aangegeven wat deze nominatie, maar met name het proces er naar toe (samenwerking 12 gemeenten in het gebied en rol van de nationale overheid) voor het gebied betekent.

Op 14 juni wordt door het burgemeesters en secretarissenoverleg van de regio Maastricht-Heuvelland gevraagd om dit bezoek op te volgen, zowel ambtelijk als bestuurlijk om het enthousiasme nader te verkennen. Daartoe heeft elk van de zes gemeenten een portefeuillehouder aangedragen voor het bestuurlijk overleg alsmede een ambtelijk contactpersoon.

Eerste Bestuurlijk Overleg Maastricht-Heuvelland

Op 13 september 2018 heeft een eerste bestuurlijk overleg Maastricht en Heuvelland plaatsgevonden inzake het thema Unesco. In dit overleg is gepeild hoe de 6 gemeenten aankijken tegen het thema krijt - Unesco waardig?

Tijdens dit overleg wordt duidelijk dat een deel van de bestuurders kritisch is ten aanzien van dit thema, waar anderen juist enthousiast zijn. De opvattingen verschillen van voorzichtig, positief tot geen prioriteit etc., Wat gaat dit kosten en wat levert het ons op? De informatie zoals die tot dan toe aanwezig is, is voor een aantal bestuurders te "dun" om hier mee verder te gaan. Meer onderzoek is gewenst alvorens een richting bepaald kan worden.

Na dit Bestuurlijk Overleg zijn door leden van de Begeleidingsgroep² gesprekken gevoerd met een aantal inhoudsdeskundigen³ (14 november 2018) alsmede met een bestuurlijke en ambtelijke afvaardiging van de gemeente Riemst (26 november 2018). De gemeente Riemst heeft aangegeven zeer geïnteresseerd te zijn en wil aangehaakt blijven.

Uit deze gesprekken komt naar voren dat 'Krijt' een interessant thema is voor ons gebied. Er zijn hiervan zowel ondergronds als bovengronds diverse uitingen van aanwezig (zie bijlage 1). Krijt lijkt een belangrijke basis te vormen voor ons landschap en onze cultuur. Het is bijzonder, maar is het uniek?

² De begeleidingsgroep bestaat uit: wethouder Kompier gemeente Vaals, burgemeester Akkermans, gemeente Eijsden-Margraten, mw. Niewierra VVV Zuid-Limburg, gemeentesecretaris Mathea Severeijns, gemeente Eijsden-Margraten.

³ Bart Zwegers Universiteit Maastricht, Pieter Caljé van het Koninklijk Limburgs Oudheidkundig Genootschap, dhr. Dré van Marrewijk (voormalig medewerker Rijksdienst cultureel Erfgoed, wellicht bekend van het LGO congres in Arcen d.d.31 augustus 2018, waarin hij publiekelijk aangaf weinig kans van slagen te zien voor een Unesco- nominatie.)

Uit de gevoerde gesprekken komt naar voren:

- Krijt of “het Mergel(land)” zou een interessant thema voor dit gebied kunnen zijn. Er zijn hiervan zowel ondergronds als bovengronds diverse uitingen van aanwezig. Krijt, zoals dit hier in ons landschap en cultuur is vervlochten is wellicht bijzonder, maar is het ook uniek?
- Een nominatie Unesco werelderfgoed op basis van de gegevens die nu voorhanden zijn wordt niet kansrijk geacht.
- Er is behoefte aan het verkennen van de betekenis van de verschillende instrumenten die kunnen bijdragen aan de bescherming en ontwikkeling van het Krijtland, zoals Unesco Werelderfgoed, Unesco Geopark en Unesco biosfeer.
- Er is behoefte aan inzicht in de voor- en nadelen voor het gebied bij de inzet van deze instrumenten.
- De medewerking van de Nederlandse regering is altijd nodig bij een Unesco-traject.
- Het te onderzoeken gebied maakt onderdeel uit van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Probeer hierbij aansluiting te zoeken, om het verhaal inhoudelijk sterker te maken.
- Erfgoed is van ons allemaal. Betrek inwoners, amateurdeskundigen en professionals.
- Een landschapsbiografie is een middel om de inhoud in beeld te brengen en geeft inzicht in de geologische basis en de vele manieren waarop de mens daarvan in de loop van de bewoningsgeschiedenis gebruik heeft gemaakt.

2. Hoe nu verder?

Er is sprake van een aantal vragen over inhoud, proces en procedure.

Om deze vragen te beantwoorden, lopen er tot aan de zomervakantie een tweetal parallelle sporen:

1. *Unesco: de procedure & de voor- en nadelen: onderzoek door UM olv dr. Zwegers, opdrachtgever voor deze onderzoeksvraag is VVV-Zuid-Limburg.*

Studenten van de Universiteit Maastricht zullen, door tussenkomst van dr. Bart Zwegers, onderzoek verrichten naar de betekenis die verschillende instrumenten (Unesco Werelderfgoed, Unesco Geopark, en Unesco biosfeer (zie bijlage 2) zouden kunnen bieden bij de bescherming en ontwikkeling van het Krijtland.

In hoeverre komt het gebied voor zo'n nominatie in aanmerking , wat moet daarvoor worden ondernomen en in hoeverre draagt dat bij aan bescherming en ontwikkeling van ons erfgoed? Wat kost zo'n traject en wat levert het op. De voor- en nadelen worden in beeld gebracht. Er wordt dus een breed palet van opties onderzocht alsmede de voor- en nadelen van deze opties.

De Universiteit Maastricht heeft deze vraag in haar onderzoeksprogramma opgenomen en voert dit eigenstandig uit. Aan dit onderzoek zijn voor de gemeenten geen kosten verbonden

2. Inhoud & Proces: Onderzoeksvoorstel Landschapsbiografie Krijt, op verzoek van de begeleidingsgroep.

Dr. Pieter Caljé⁴ kan samen met een aantal deskundigen⁵ een Landschapsbiografie samenstellen die inhoudelijk het thema 'Krijt' beschrijft in al haar facetten. Zij willen graag dit onderwerp nader onderzoeken en de bevindingen neerleggen in een Landschapsbiografie.

Het maken van de daadwerkelijke biografie is echter een intensief traject met bijkomende kosten. Er wordt daarom ervoor gekozen om de komende periode eerst een onderzoeksvoorstel op te stellen, zodat als de uitkomsten van het onderzoek van de UM bekend zijn, we een afweging kunnen maken en mogelijk vervolgstappen kunnen zetten.

Zodoende stelt de heer Caljé parallel aan het onderzoek van de heer Zwegers een onderzoeksvoorstel op, dat ingaat op

- Inkadering en afbakening van de inhoud 'Krijtland' (definitie)
- De opbouw en indeling van de uiteindelijke Landschapsbiografie (wat kun je verwachten);
- Het ontwikkelproces van deze landschapsbiografie (de aanpak);
- Daartoe wordt:
 - o Het netwerk in kaart gebracht, bestaande uit (amateur)deskundigen, en de academische wereld in het grensgebied (en zo nodig daarbuiten)
 - o Inhoud gegeven aan het principe van 'citizens & science': hoe gaan we burgers in dit traject betrekken;
 - o Een Stappenplan opgesteld en inzicht gegeven in de kosten indien overgegaan zou worden tot het opstellen van een landschapsbiografie.

Aan het schrijven van dit Onderzoeksvoorstel zijn geen kosten verbonden en het zou in mei 2019 gereed kunnen zijn.

Verwacht Resultaat medio 2019

Bovenstaande opzet leidt ertoe dat voor de zomervakantie 2019 de volgende informatie beschikbaar is:

- De resultaten van het premium projectvoorstel: meer inzicht in Unesco en de procedures;
- Een onderzoeksvoorstel c.q. Plan van Aanpak voor een Landschapsbiografie over het Krijt.

Op basis hiervan kan in de tweede helft van 2019 een gefundeerd advies worden voorbereid voor Maastricht en Heuvelland, waarbij dan door ieder bestuur een besluit genomen kan worden of zij wel of niet op het dan voorgestelde vervolgetraject willen ingaan. Eveneens kan dan verbreding met

4 Voorzitter van de Commissie Landschapsgeschiedenis van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap (LGOG). Dit is dé historische vereniging van Limburg. Het Limburgse landschap vormt een uniek archief dat veel vertelt over hoe het landschap in het verleden is gebruikt.

Commissie Landschapsgeschiedenis heeft als doel de kennis van de geschiedenis van het Limburgse landschap actief te vergroten. De commissie wil dit bereiken door het bevorderen van onderzoek en het creëren van een werkveld waar professionals en liefhebbers kennis en ervaring kunnen uitwisselen en ten slotte door het bereiken van beleidsmakers en het brede publiek.

5 Drs. Joep Orbons (vz van Schaikstichting, vuursteenarcheoloog); Ernst Homburg (hoogleraar industrie- en techniekgeschiedenis UM en vz cie. Ondernemersgeschiedenis LGOG); Christian Ersten (erfgoed specialist Cultuurwetenschappen UM, tevens bezig met het project van de Maasbiografie); Peter Jenneskens en Kevin Amendt (onderzoekers onderaardse groeven); Susanne Hanssen (vz SOK), John Jagt (paleontoloog Natuurhistorisch Museum); Paul Beuk (naturalist Natuurhistorisch Museum) en Mike Lahaye (geoloog, gemeente Riemst).

andere gemeenten aan de orde zijn. Of dit een traject wordt waarbij wordt ingezet op een Unesco status, zal dan duidelijk worden.

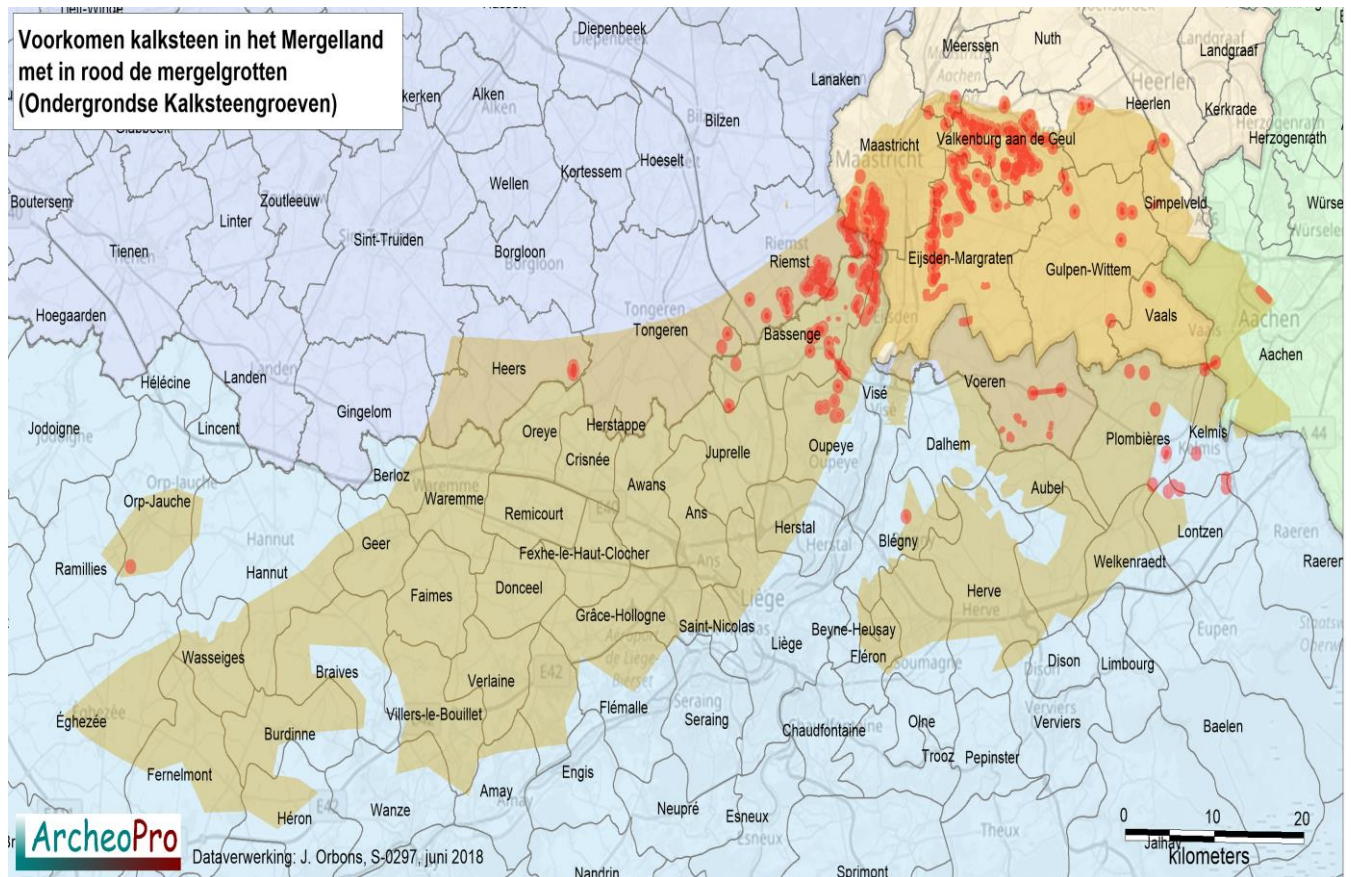
Ik hoop u hiermee voorlopig voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

mr. drs. C.M.J. Bisschops
wethouder Economie en Toerisme

Bijlage 1

Bijlage 2

Unesco Werelderfgoed

Unesco is het meest bekend om het Werelderfgoedverdrag en de daarbij behorende Werelderfgoedlijst. Het verdrag uit 1972 heeft als doel om erfgoed dat van unieke en universele waarde is voor de mensheid, beter te kunnen bewaren voor toekomstige generaties.

Werelderfgoederen zijn culturele of natuurlijke monumenten die mondiaal gezien uitzonderlijk en onvervangbaar zijn. Alleen als een monument is ingeschreven op de Werelderfgoedlijst van UNESCO mag het de titel Werelderfgoed dragen.

Op dit moment zijn er wereldwijd 1073 werelderfgoederen in 167 landen:

- 206 natuurlijke sites (natuurgebieden, zoals de Waddenzee in Nederland).
- 832 culturele sites (gebouwen, binnensteden)
- 35 mixed sites (een gebied met een bijzondere geologie van waaruit zich een bijzondere gebruik heeft ontwikkeld, zoals gebouwen, cultuurvormen, economie)

Unesco GEO-park

Geoparken zijn gebieden waar geologisch erfgoed en landschappen van internationale waarde op een integrale manier worden beheerd. Daarbij staan behoud, educatie en duurzame ontwikkeling centraal. De geologische geschiedenis, de cultuurhistorie, de hedendaagse cultuur en de natuur bepalen samen de identiteit van het gebied

Momenteel zijn er zo'n 140 Unesco Geoparken wereldwijd. In Nederland heeft alleen De Hondsrug deze status. Op dit moment hebben 6 andere gebieden een aanvraag ingediend voor de status van Unesco Global Geopark. Deze gebieden zijn: Oer-IJ (Noord-Holland), Gooi- en Vechtstreek (Noord-Holland, Utrecht), Holland-Delta, de Heuvelrug (Noord-Holland, Utrecht, Gelderland) en Peelhorst (Noord-Brabant) en Schelde-Delta (Noord-Brabant, Zeeland, Vlaanderen).

Unesco Biosfeer

Unesco Biosfeergebieden zijn gebieden die gelden als proeftuin voor duurzame ontwikkeling. In gebieden met deze Unesco-status (650 wereldwijd) worden manieren gezocht en nieuwe wetenschappelijke inzichten opgedaan om de mens meer in evenwicht te laten leven met zijn natuurlijke omgeving. Daarbij gaan innovatieve methoden van natuurbehoud en bescherming van biodiversiteit hand in hand met de sociaaleconomische ontwikkeling van een gebied. Het mens- en biosfeer-programma bestaat sinds 1971. Nederland kent maar één biosfeergebied. Op 25 juli 2018 is de status toegekend aan het Brabantse Maasheggengebied in de Noordelijke Maasvallei.

Het Mens en Biosfeer-programma biedt lokale belanghebbenden en gemeenschappen de mogelijkheid een gebied samen te ontwikkelen. Een mooi voorbeeld hiervan is het Rhöngedebiet in Duitsland. In de Rhön had de landbouw het moeilijk en was er sprake van bevolkingskrimp. Om economisch rendabel te blijven moesten boeren overgaan op schaalvergroting, of stoppen. Men is toen kleinschalige duurzame biologische landbouw gaan ontwikkelen als alternatief. Toekenning van de Unesco-status hielp om deze aanpak te stimuleren. Daarnaast is de Unesco-status, net als bij Werelderfgoed, natuurlijk ook een goede manier om het gebied te promoten. Het label werd bijvoorbeeld ingezet om lokale landbouwproducten te vermarkten.